

innschen de vrucht van den arbeid voor den werkgever en voor den werknemer. Hier was een niet te miskennen tekort. En in stede van uit eigen beweging en op eigen initiatief dat tekort aan te zuiveren, en de harmonie tusschen winst en loon te herstellen, heeft menigeen getalmd, totdat de massa niet langer wilde wachten, en moede van al het vragen en het geduld, is zij op gaan staan en heeft de ketenen verbroken.

En wie herstelt de rust?

Moest de redding niet uitgaan van ons als Christenen? En ach, ons Christendom is vaak zoo machteloos. Van ons moet dikwerf, als van Jezus' discipelen, toen de vader met zijn bezeten zoon tevergeefs hun hulp inriep, gezegd worden: „en zij hebben niet gekund.“ Wij zijn te zwak om de booze geesten uit te werpen. Wij bezitten zoo weinig geloofskracht. Wij hebben ook in menig opzicht met de wereld meegedaan. Wij hebben eveneens oorlogswinst gemaakt en gehamsterd, kettinghandel gedreven en het loon der werklieden verkort. Wij zijn ook meegesleurd door den geest van ontevredenheid, en gaan veel teveel in het stoffelijke op. Wij zijn niet die we kunnen en moeten zijn.

En toch... is het Evangelie de kracht.

Toch kan er alleen van verlossing sprake zijn door Jezus Christus, en in den weg Zijner ordinationen. Alleen, wanneer wij in gehoorzaamheid aan Hem, in het sociale leven Zijn gerechtigheid zoeken, zullen de waarheid en de vrede elkander ontmoeten. En daarom moeten wij aan den arbeid. Persoonlijk zullen wij ons beginsel in praktijk brengen, en niet alleen met het woord maar met de daad christelijk sociaal zijn, en dan met het Evangelie de ontredderde wereld in.

Is er voor haar nog redding mogelijk?

Zal het sociale leven tot rust komen?

God weet het, maar wij hebben onze roeping te vervullen, en wee ons, indien de maatschappij mede door de schuld der belijders van den Christus verloren gaat.

K. D.

## ZENDING EN EVANGELISATIE.

### Een Tekort.

Onze tijd is er een van onbarmhartige critiek. Uit den aard der zaak ontbreekt de Kerk hieraan nog veel minder dan eenig ander lichaam. Die beoordeeling moet haar tot zelfkeur prikkelen, maar overigens stelde men zich uit het hoofd, dat reformatie het vuur van vijandschap, dat tegen haar blaakt, ooit zal kunnen uitblussen. Immers, de wereld haat haar niet in hare gebreken, maar in hare deugden. Hoe heiliger de Kerk wordt, des te fanatieker zal zij vernatst worden. Wanneer zij ook uit louter heiligen bestond, zou de wereld zich aan haar vergripen, zooals zij zich vergrepen heeft aan het Heilige Gods: Jezus Christus. Wij moeten zelfs geen sympathie begèeren van hen, die een antipathie koesteren tegen den Koning der Kerk.

Woe de Kerk, zoo alle menschen wel van haar spraken!

Kan men deze critiek beschouwen als de onvermijdelijke botsing van de Kerk op de wereld, anders staat het met die andere, die in den boezem der geloovigen zelf op haar wordt uitgeoefend. Zij kan zoowel een zegen als een gevaar voor de Kerk worden. Een gevaar, als zij, voortkomend uit eenen ongewijden gedachtengang, aan prediking en eeredienst eischen stelt van Heileense wijsheid en schoonheid en de praktijk der godzaligheid verwisselt voor humanistische deugd. Maar zij is een zegen, als zij in worsteling met de realiteit der onvolkomenheid, grijpt naar het ideaal en aan de Kerk onophoudelijke, in onbarmhartige liefde, het ideaal voorhoudt en op reformatie aandringt. Eene Kerk „satisfait“ is een onding! Critiek, die zich richt op het ideaal, zij echter ook ideale critiek. Het komt mij voor, dat ook in de critiek der laatste tijden, zij het van ouderen of jongeren, het ideaal nog maar weinig werd benaderd. Het bleef te veel criticeeren op predikanten, predikaties en kerkelijke lichamen. Men vergat, dat deze veelzins niet anders zijn dan eene afspiegeling van het leven der gemeenten. Wat niet minder op zijn plaats zou zijn geweest en wat nog schier zoo geheel heeft ontbroken, is de critiek op de „leeken“ (vergun mij het onjuiste woord). Er is minstens evenveel reden tot critiek op het leeken-element als op de voorgangers.

De voornaamste critiek op het leeken-element in onze Kerken is... dat het bestaat. Het hoort er niet, het mag er niet zijn. Wij verwerpen de Roomsche Clerus; in de Kerk van Christus zijn niet anders dan geestelijken, de hypocrieten uitgenomen. Zoo is het ideaal. Maar het leeken-element bestaat, zoal niet in beginsel, dan toch in praktijk. De „N. R. Cl.“ heeft de R.-K. en Prot. Kerk eens aldus onderscheiden: „De R.-K. Kerk is de Doe-Kerk, de Prot. Kerk is de Luister-Kerk“. Zeker is waar, dat ook in onze Gereformeerde Kerken de gemeente veel te veel object van beoefening is en veel te weinig subject. Dat behoeft niet in de eerste plaats veranderd te worden, door in den Eredienst zelf een grooter aandeel toe te kennen aan het leeken-element. Veel beter is het als de gemeente begrijpt, dat zij hunne plaatsen in de Kerk niet alleen voor zichzelf innemen. De predikatie moet het verzamelpunt zijn der strijders Gods. Eene anecdotte verhaalt van eenen koster, die op de vraag, wanneer de godsdienstoeffening begon, ten antwoord gaf: „De

Kerk begint om tien uur en de godsdienstoeffening begint, als de Kerk uit is“. God geve ons veel zulke kosteren!

Ten deze valt ten opzichte van ons Gereformeerd kerkelijk leven te wijzen op een groot tekort. Dr. J. C. Aalders schreef in zijne brochure: „Veruitwandigen onze Kerken?“. „Doet zich niet schier algemeen het feit voor, dat zoo weinig broeders geschikt zijn of zich willen leenen voor het ambt, met name het opzienerschap“. Van activiteit, van heilige passie voor de zaak des Heeren, is soms weinig te bespeuren. Zijn er ook in onze kringen niet vele „goede“ menschen, wier leven zich schijnt te bewegen tusschen hunne kop koffie, hunne courrant en hunne pijp? Heeft de Kerk soms niet iets op een beeenwerd dorp, even vredig en even doodsch? Mag aan velen onder ons de vraag niet eens gesteld worden: „Wat heeft uw godsdienst u gekost?“. „Zijt gij — afgezien van uw kerkgaan en huisgodsdienst — anders dan gij geweest zoudt zijn, indien gij geen christen geworden waart, anders dan de fatsoenlijkste wereldsche mensch?“. In de prachtige „Geschreven Portretten“ van Querido noemt hij Van Deysel: „een kruisziel“. Zie, dat is het, wat wij zoo missen, kruiszielen, die in vuur en vlam kunnen staan.

Met name is dit zoo doordend voor den arbeid der Evangelisatie. Er doen zich op dit terrein vele vragen voor. Hoe ontdekken wij de onkerkelijke massa aan hare Godsbehoefte en haar Godaverlies? Hoe zullen wij reddend de hand vatten van de slachtoffers der zonde in de helhoeken onzer groote steden, waar wij bij wijze van spreken minder gebrünteerd zijn dan op de planeet Mars? Moeten hier geestelijke en sociale hulp elkaar ontmoeten naar het woord, dat: „het moeilijk is iemand te redden, die koude voeten heeft?“. Hoe moeten wij spreken en schrijven om gehoord en gelezen te worden, zonder hetwelk immers geen evangelisatie mogelijk is? Alles belangrijke vragen, doch de liefde is vindingrijk. Doch het grootste probleem is: Hoe komen wij aan de arbeiders voor dit werk?

Men zal zeggen: wij hebben daarvoor onze dienaren. Doch van de ambtsdragers wordt nu reeds geestelijke overproductie geleverd. In zijne predikatie ter gedachtenis van Dr. J. C. Sikkel heeft Dr. Fehrbout getuigd: „Hij kon evenmin als een uwer dienaren in zijnen arbeid de grens van zijn eigen begeren bereiken“. Trouwens het is niet genoeg tot de uitzending van missionaire dienaren mede te werken, heel de Kerk moet de missionaire dienaren zijn van Jezus Christus. Wij spreken van onze voorgangers. Niet ten onrechte vraagt echter Bakels in zijn „Leekboek over den Godsdienst“: „Waarom noemen wij iemand eenen voorganger, als wij hem niets nadoen?“. Het is niet genoeg geld voor den arbeid te geven. Met geld kan de gemeente hare heilige roeping niet afkopen. Ik denk aan dat kloekke woord van Uria: „De ark en Israël en Juda blijven in de tenten en mijn heer Joab en de knechten mijns Heeren zijn gelegerd in het open veld, en zoude ik in mijn huis gaan, om te eten en te drinken en bij mijne huisvrouw te liggen? Zoo waarachtig als gij leeft en uwe ziel leeft, indien ik deze zaak doen zal!“ (2 Sam. 11:11). Die stemming moest meer in de gemeente leven. Nergens meer dan op Evangelisatiegebied kunnen de talenten ontplooid worden, die krachtens het algemeene priesterschap in de geloovigen leven. William Booth heeft eens gezegd: „Niet door goud of zilver, maar met Zijn eigen bloed heeft Christus ons vrijgekocht en tot geen minderen prijs dan persoonlijk betoonde liefde, kunnen wij zielen winnen voor het koninkrijk Gods“.

Vergelijking met andere kringen van geloovigen, doet ons ons tekort op dit terrein nog sterker gevoelen. Men kan een open oog hebben voor al de fouten van het Methodisme, feit is, dat het in al zijne vormen de menschen tot groote activiteit prikkelt, hun den mond open en de tong losmaakt. Van menig door het Methodisme gewonnen, kan gezegd worden: „De stomme sprak, zoodat de schare zich verwonderde“. Tot iemand, die critiek uitoefende op de uniformdracht van het Leger des Heils, merkte een heilssoldaat snedig op: „Als Petrus de trui gedragen had van eenen heilssoldaat, had hij Jezus niet kunnen verloochenen“. Het is zeker gemakkelijk aan te toonen, dat het in die uiterlijkheden niet zit, als wij er dan met het woord maar voor uitkomen, wie wij zijn. Het groote werk van William Booth was, dat hij deed werken. Ik lees in zijne levensbeschrijving: „De dronkaard, de misdadiger, de straatlijer, de man, die heelemaal vervallen was, zij werden allen zijne vrienden en volgelingen en zeer gewaardeerde medehelpers“. Kunnen dan onze Gereformeerden, die week aan week in de catechismus-prediking „opleiding“ ontvangen, niet leeren, wat Booth aan straatlijsers geleerd heeft? Een aanhanger der „Gemeenschapsbeweging“ in Duitschland noemde het „een ziekte-toestand in de gemeente van Christus, dat er beroepsarbeiders noodig zijn voor den Evangelisatie-arbeid“. Mogelijk is dit wat eenzijdig, maar als eene getuigenis en belijdenis van den Heiland zoo weinigen in de gemeente over de lippen wil, is dit zeker verre van gezond te noemen.

Eene psychologische verklaring van dit achterstaan van Gereformeerden bij andere geloovigen, zou misschien gevonden kunnen worden in het wettisch of half-wettisch standpunt, dat bewust of onbewust nog velen in onze Kerken innemen. Er zijn nog vele Hagars in de tent van Abraham! Soms nog niet eens een wettisme in den edelsten vorm, dat men zichzelf eene gerechtigheid voor God zoekt op te richten, maar slechts vragen naar gebod en regel en voorschrift. In zijn „Geestelijke Zinnebeelden“ vergelijkt John Bunyan zoo

iemand bij een drijftol, die slechts bij zweepslagen zich beweegt. Hij zegt:

Dus is het met den mensch gelegen,  
Die nog op wettisch standpunt staat.  
Slechts Mozes zweep kan hem bewegen.  
Niets wil hij doen, als zij niet staat.

Bij anderen heeft de wet wel ontdekt aan eigen verlorenheid, maar men verstaat niet het Goddelijk Verlossingswoord: „De wet is door de engelen besteld in de hand des Middelaars“ (Galaten 3:19). Onzeker van eigen behoudenis, mist men vrijmoedigheid en blijmoedigheid in het getuigen. Men verstaat niet, dat voor alle gebrek vervulling is in Christus; dat zwakheden en gebreken, mits erkend, geen belemmeringen zijn voor den arbeid in het koninkrijk Gods, omdat naar waarheid door iemand gezegd is: „In zwakken blijkt de Koning van het Godsrijk machtig en in hen en in hun arbeiden toont Hij, dat Hij ontvangen heeft alle macht in den hemel en op de aarde“.

Hoe het zij, er valt te constateeren een groot tekort.

Evenmin als een tekort bij de voorgangers buiten de gemeente ongaat, evenmin gaat dit tekort bij de gemeente buiten de voorgangers om. Allereerst ligt er een tekort bij de prediking. De waarheid te brengen in een van het volksleven afgestorven taal — hoe schoon die ook zij! — stelt den hoorler niet genoeg in staat te getuigen in de wereld, die de Tale Kamma's niet verstaat. En wat den inhoud der prediking betreft, heeft Prof. Greijdanus juist opgemerkt, dat zij niet alleen moet gaan over de kennis Gods, maar ook over den dienst Gods. De preek moet inspireeren tot werken.

Ten tweede is er gebrek aan organisatie. Hoe weinige predikanten verstaan het zichzelf te vernieuwvuldigen. Hoe velen staan den ganschen dag ledig, omdat niemand ze gehoord heeft. „Leeken-hulp“ wordt vaak nog met leede oogen gezien.

De Reformatie der 16e eeuw heeft tegen de priesterlijke hiërarchie naar voren gebracht: „het algemeen priesterschap der geloovigen“. Die waarheid weer helder aan het licht en in praktijk te brengen is van nieuwe reformatie zeker niet de minst gewichtige taak. Wij kunnen het tekort aantoonen en naar het ideaal hunkeren, God alleen kan het ideaal werkelijkheid maken. Dan zal het gaan naar den regel: „De Heere gaf te spreken; der boodschappers van goede tijdingen was eene groote heirschare“.

N. B.

## LITERATUUR EN KUNST.

### Moderne letterkunde en christelijke opvoeding.

#### II.

Vooral tegenover de nieuw-ontwakende letterkunde van '80 was een reactie, door onthouding of bestrijding, van de zijde der ontruste „christenen“ natuurlijk.

De letterkundige beweging, die opeens ons vreedzaam kikkerland in beroering bracht, zoodat het kabaal zelfs achter de kerkmuren werd gehoord, ontving haar aandrift en zegeteeken van hen, die in het bestaande christendom, à la Nietzsche, een verouderde overlevering, ziekelijke ascese, bekrompen bijgeloof, kunst-onvruchtbaarheid en levensvijandschap zagen.

Tegenover het boven-natuurlijk karakter van het kerkelijk christendom, vooral uitkomend in de aanbidding van het geestelijk wonder en de onkenning van de overtreffelijkheid van wereldwinst, kozen de kunstenaars van '80 stelling in het puur aard-sche streven naar leven.

En ieder deed het op zijn manier.

Marcellus Erman's, de voorlooper der letterkundige hervorming, was volstrekt pessimist. De herleefde beschaving verscheen hem als de opflikkerende vlam uit een ten doode gedoemde maatschappij. De hoogste wijsheid was hem, te zorgen, dat dit menschengeslacht uitstierf.

Perk stelde zijn kunst in dienst van een naturalistisch pantheïsme:

Heelal, waarvoor ik biddend lig gebogen.

Kloos, in zijn eerste tijdperk, schold het christendom voor al wat hatelijk was, en in zijn latere periode stoorde hij smeujige mystieke verzen, waaraan hij een zoetig christelijk smaakje gaf.

Van Eeden heeft in zijn fijn-symbolische „de kleine Johannes“ het kerkelijk christendom een knauw gegeven.

Hoewel bij deze letterkundigen, en gros genomen, de leuze, dat de kunst alleen om zichzelf gediend mag worden, ongevraagd was, heeft in hun onderbewustzijn duidelijk een anti-christelijke tendenz gewerkt, en hunne werken toonden, dat het diepere instinct somtijds sterker was dan de aangenomen leer.

Maar ook waar deze leer van de kunst-om-zichzelf zuiver beleefd werd, was een botsing met de positieve christelijkheid onvermijdelijk. Men kan gerust zeggen, dat hier zelfs de antithese het felst geweest is, en de „christenen“ de openbaring van nieuwe kunst als een vijandigen aanval moesten voelen. Met een heldenmoed, een betere zaak waardig, hebben Van Deysel, Querido, Coenen, Netscher, Van Hulzen en Heyermans in hun eerste romans met de „vooroordeelen“ van de oude christelijke moraal op letterkundig gebied gebroken. Onvruchtbare werken